

Mmetụta Ngwakọ Asụsụ Epum na Asụsụ Bekee n'ikuzi Sọm n'ụlọakwụkwọ Praịmarị

Nke

Ebubechineke ifeyinwa

Centre for Igbo Studies University of Nigeria,
Nsukka 08134384482 ebubechineke.ifeyinwa@unn.edu.ng

Ụmịedemede

Isiokwu nchọcha a bụ Mmetụta Ngwakọ Asụsụ Epum na Asụsụ Bekee n'ikuzi Sọm n'ụlọakwụkwọ Praịmarị n'okpuru ọchịchị Ezeagu dị na Steeti Enugu. Sọm bụ sọbjekt ụfọdụ ụmụ akwụkwọ ma ndị nọ n'ụlọakwụkwọ nta, sekondiri nakwa Mahadum kporo asi. A mataghị ihe kpatara ya. Ndị nkuzi tūrū alo ka ha lebanye anya n'usoro nka e ji akuzi Sọm. N'ihia ya, ha tleele iji nka asụsụ abuo (ya bụ asụsụ Bekee atapiara n'asụsụ epum) wee kuziere ha Sọm imata ma o gaenyere aka ka ụmụaka ghotā Sọm ndi nkuzi na-akuzi nke oma. Ndi e ji mee nchocha a bu ụmụaka praịmarị nke anọ (4) di nari abuo (200) ndi onye ochocha seere n'ime ụmụaka praịmarị niile di puku iri, nari ise na ise (10,505) sitere n'ụlọakwụkwọ di iri asato na anọ (84) nọ n'okpuru ọchịchị ahụ. O sekwaara ndi nkuzi di iri abuo ndi sitere n'ụlọakwụkwọ di iri abuo kwa, ka ha buru ndi nochiteanya ndi ozo e jighi mee nchocha. Udi nchocha e ji mee nchocha a bu sovee nkowa. Ochocha jikwa usoro nsere nke nho na nha tumbom tumbom. Ngwa nchocha onye ochocha ji mee nchocha a bu Ticha divayisid Teknik nke a kporo Njumaza Mmetuta Ngwakọ Asụsụ n'ikuzi Sọm n'ụlọakwụkwọ Praịmarị (NMNANISUP) nke e jiri firikwensi na pesenti wee tucha ma haziakwa.. Ochoko choputara na igwakọ asụsụ epum na asụsụ Bekee wee kuzie Sọm bu ụzo ndi nkuzi tuputara onwe ha iji nyere ụmụ akwụkwọ aka ka ha wee mta ma ghotakwa sọm na sọbjekt ndi ozo a na-akuziri ha. Ochoko choputakwara na udi nka nkuzi a doro ha ahụ ma dookwa ha anya nke na ha sonyere n'ihia niile a kuziere ha na sọm. Nchocha a iziputara na iji asụsụ epum na asụsụ Bekee agwakoro onu dabara na nka nkuzi n'ikuzi sọm nakwa sọbjekt ndi ozo na praịmarị n'ihia na o na-edo ha anya ma wepuru ha ahụ mgbakasi.

Okpurukpuokwu - Mmetuta, Asụsụ epum, Asụsụ Bekee, Nkuzi, Sọm, Ngwakọ.

Mkpelite

Asụsụ bara uru na nkuzi na omumu ihe o bua n'ua niile gbaa gburu gburu. O bu ihe bara oke uru na ndu mmadu ma burukwa akarangwa kewapuru mmadu na anumanu. Asusu di oke mkpa n'ihia na mmadu na-eji ya eziputa njirimara ya, kwuputa ihe na-eme na ndiugbu a, kwukorita okwu, kowaa onwe ya nakwa choputa ihe na-eme na gburugburu ya. O bu asusu ji igodo mmepe echiche na ogiga n'ihu nkuzi na omumu ihe. Ya bu na o kwesiri ka a muo ya bu asusu nke oma di ka (Nnachi, 2018) kwuputara. O kowara asusu di ka okaa usoro maka nkukorita okwu, ebe o bu site n'asusu ka mmadu ji enyefe amamihe nakwa nka.

A matara asusu di ka mgbamonwe di oke mkpa banyere nkuzi na omumu nke na e wezuga ya, ihe ndi ozo niile banyere mmata agaghi enwe isi. Asusu nkuzi gbasara nkuzi na omumu asusu. Ebumnuche ya bu ikwadobe umuaka maka omumu asusu nakwa isitekwa n'asusu muo ihe ndi ozo.

Asusu nkuzi bara oke uru nye ndi nkuzi, umu akwukwo nakwa ohanaeze. O di oke mkpa nye nkuzi na omumu n'ih na o bu site na ya ka e jikwa amuta sobjekt ndi ozo no na korikulum, malite na klasi Otaakara wee ruo Mahadum.

O bu asusu nne ka a na-akpo asusu epum. O bu asusu mbu nke nwata mutara isu oge o ka pere mpe. Asusu nne bu asusu mbu nwatakiri nwetara na-akpachaghi anya tinye mgbal o bula na ya di ka Mba (2012) kowara. O bu asusu nwata na-an o n'apata ukwu nne ya amuta. Asusu epum naewulite echiche nwa, hazie ahumihe na akowaputakwa onwe ya n'uzo di ichiche. E jikwa ya akparita uka n'ezinaulo nakwa na gburugburu mmadu, nke ndi nne na nna na-enyefe n'aka umu ha. O bukwa asusu nwata ji amuta odinaala, nsopuru, amamihe di ka o di n'omenaala ha bukwa otu uzo nke ndi si n'otu agburu si na-egosiputa onwe ha na opuriche ha nye ndi obodo ozo (Nwigwe, 2017). O bu site n'asusu an o ndi a bu nke onunu, okwukwu, ogugu na odide. UNESCO (2003) hutakwara asusu di ka asusu nwata na-ebu uzo amuta ma marakwa ka e si asu ya nke oma. Nghota mbu nwatakiri nwere banyere uwa o no n'ime ya nakwa ihe ndi ozo gbara ya gburugburu bu site n'enyemaka asusu epum (Aboderin, 2012).

Olaoye (2013) kowara na asusu epum na-ar u oru mmekorita na ndu nwata mgbe o na-eto eto. Nwata na-eji asusu nne ya na nne, nna, umunne, agbataobi, ikwu na ibe, ndi klasi, ya na ndi nkuzi nakwa ndi ozo o zutere ekwukorita okwu. Mgbe ya na ndi ya ji otu asusu ekwukorita okwu, o na-amutakwa ihe oso oso. Amamihe ya na-abawanyekwa n'uba. O na-amakwa ukpuru a naagbaso asu asusu na gburu gburu tinyekwa ntaramaahuhu diiri mmadu mgbe onye ah u dara iwu na-achikwa asu asusu. Nwata di otu a na-eji nghota na amamihe epum were eto, ka omume ya wee daba n'ukpuru ohanaeze turu di ka nkamma uzo e si akpa agwa nakwa ezi omume ndi ozo nke ga-eme ka o buru ezigbo nwaamala were agwa agba, kwesiri ezi ntukwasio, ma burukwa onye a zuru nke oma, burukwa nwata juru nkirinka agwa dika umengwu, okeakpiri, anyaukwu, mpu na aghughu aju. Nke a ga-eme ya ka o nwee ezigbo akparamaagwa nke ga-enyere obodo aka n'ito eto ma nwekwa ezi mmepe anya nyekwa ya onwe ya.

Site n'asusu epum, umuaka na-enwe mmuta toro ato. Umuaka ndi e jighi asusu epum akuziri ihe n'uloakwukwo na-enwe oke ngharipu (UNESCO, 2013) nke na-eme ka ha si n'uloakwukwo dachapu ma o bukwanu ha adaa n'ih enweghi nghota maka mkpuruokwu ufodu tara ha akpu na nghota. Mackenzie na Walter (2018) mere ka a mata na umu akwukwo ejighi asusu epum nke ha na-asu n'ulo akuziri ihe na-akacha enwe nsogbu n'imuta ihe. Umuaka di otu a na-enwe nsogbu ighota asusu e ji akuzi ihe nakwa ighota isiokwu ihe a na-akuzi maka ya. Ihe di otu a na-ebutere umuaka odida akwukwo ya na ngughari klasi. Di ka UNESCO (2008) kwuru si, a bja na mba uwa, na ihe di ka umuaka onuogu ha di n'agbata nde iri ise ruo nde iri asaa na ise bu ndi e jighi asusu ha eme nkuzi anaghi aga akwukwo. Otutu ndi nchocha choputara na asusu epum bu okacha asusu maka aguede nakwa omumu ihe n'uloakwukwo praimari. Fafunwa (1983) mere nchoputa n'Ile Ife banyere iji asusu epum wee kuzie nkuzi. Nchocha a were ya af o isii nke bu banyere mmuta nke praimari. O choputara na umuaka ndi e jiri asusu epum ha bu 'Yoruba' wee kuziere ihe mere nke oma kari ndi otu e jiri naani asusu bekee wee kuziere ihe. N'okwu ya, o siri na nwata na-amuta ihe nke oma n'asusu nne ya n'ih na asusu nne ya diiri ya ka ara Okike kere (Fafunwa, 1983: 395). Ebe nchocha Fafunwa kwadoro iji asusu nne kuziere umuaka praimari ihe n'uloakwukwo, o bu ihe igba ghari ihu na agbanyeghi nnukwu uru nwata na-erite n'iji asusu nne amu ihe, otutu uloakwukwo praimari ka na-ejikwa asusu bekee wee na-akuzi ihe ruo ma taa.

Asusu Bekee bu asusu ndi mbjara chiwa, nke a nabatara na mbauwa niile nakwa n'ih niile metutara ebimndu. Asusu Bekee e nwerela onodu di elu n'etiti asusu niile a na-asu n'ala Naijiria. E nyere ya onodu di oke elu n'ih na o bu asusu e ji akuzi ihe, azu ahia, achi ochichi, emebe iwu, mmuta wdg. Asusu bekee bu asusu mmuta nke e ji akuzi ihe n'uloakwukwo malite n'Otaakara ruo

Mahadum n'uloakwukwo niile ugbu a. Mana o bughị ihe atumatu NPE kwuru. NPE (2004) kwuru na asusu nkuzi malitere n'Otaakara were ruo praimari nta ga-abu asusu nne, ebe a ga-eji asusu bekee na praimari ukwu ebe ndi nkuzi ga-amalite ilebanyere umuaka anya n'agumagu onu di ka gungughari, abu, ukwe, jingulu na ekpere. Na Polisi a, e kwukwara na goomentị ga-agba mbo ihu na asusu nkuzi na praimari ga-aburiri asusu nne mana o bu ihe mwute na imerime uloakwukwo praimari, o buladi ma ndi Otaakara bu asusu bekee ka e ji akuzi ihe ma na-ekwukorita ha okwu, ma ha aghotara ya ma ha aghotaghị. N'ezie otutu uloakwukwo di otu a e nweghi mmasi iji asusu nne wee kuziere umuaka ihe na korikulum ha. Uloakwukwo ndi a kwenyere na o buru na ha jiri asusu bekee wee na-akuziri umu akwukwo ihe, na o ga-enye ha ezigbo ntola n'iji asusu bekee kwukorita okwu. Nke a ga-enyere nkwwerewere ha aka nke oma na-enweghi ihe mgbochi n'olu ha di ka Ademowo (2016) kwuru. Adetuyi na Jegede (2016) choputakwara na a turu anya ka asusu nne buru asusu nkuzi nye sobjekt niile ma ewepu asusu bekee malite na klasị Otaakara wee ruo praimari nta (1-3), malitezie na klasị nke 4-6 e jirizie asusu Bekee wee kuziweziere ha ihe. Ha sikwara na o bu n'ogo a ka aga-akuziwere ha asusu nne dika sobjekt ma o bu AB. Polisi a turu anya na n'oge ngafe a, isi n'asusu nne banye n'asusu bekee ebe asusu abuo ndi a ga-agwakọ onu na ndi nkuzi ga-eji asusu abuo ndi a wee na-akuziri umuaka ihe.

N'oge ugbu a, mmadu bi n'uwa ebe onye o bula na-asu opekata mpe asusu abuo. Ya bu asusu Bekee na asusu epum. Ha abuo na-agakonu n'otu oge mgbe a na-akpa nkata. Nke a putara na ndi Naijiria nwere omenaala abuo na-agakorita onu otu oge. Mana oke nnabata, ugwu, na ogo di elu e nyere asusu Bekee bu oke ihe mmekpa ahụ nye asusu epum. Na nsinokwu ogbe o bula, ebe a na-eji asusu abuo, a ga-enweriri ngwakọ asusu ruo n'ihe o bula a na-eme kwa ubochi. O bu site n'asusu Bekee ka a na-amafenye n'asusu 'omuu' bu asusu epum iji chonye 'omuu' ihe ndi bu mkpa ya. Udi usoro a di ka Adetuyi (2012) kwara hapuru umuaka ka ha nwere asusu nne ha nwa obere oge. E jikwanu asusu epum ha wee na-akuziri ha ihe ganye na ha amuta ya nke oma wee rukwa oge igafe n'asusu mbjara chiwa, nke ga-abu asusu ohu a ga-eji na-akuzi ma na-amukwa ihe omumu. Adetuyi (2015) choputara na mgbe nwata o bula matara asusu, ntola aguede na agumonu n'asusu nne, o ga-enwe ike inyefe mmuta ndi a were were n'asusu AB nke o mutara. Mana usoro omumu a nwere ihe ndochiazu nke bu nsogbu enyeghi nnukwu ohere iji were mata nke oma asusu abuo ndi a. Polisi Asusu Naijiria maka mmuta turu anya mputa ya n'oge n'ihu na iji asusu nne na-akwusi n'afọ asato ma o bu na praimari nke ato. O bu ya ka Akinnaso (1993) ghotara wee si, otu o sila di, na nchocha a gosiri na umuaka no n'agbata afọ iteghete ruo iri na abuo na-enwe mmata oganihu agumakwukwo oso oso nakwa aguede, n'asusu nne na n'asusu AB kariya umuaka ndi no n'agbata afọ ise ruo asato. Ya mere, Jegede (2012) wee na-atu aro si na oge kacha mkpa na ndu nwatakiri bu oge ngafe a o ji amuta aguede buru ihe a ga-etinyekwu ohere nye ndi no n'agbata afọ iteghete ruo iri na abuo mgbe ha ga-amutakwu asusu nne nke oma. O gakwara n'ihu choputa na umuaka kwesiri imu asusu epum wee ruo afọ iri na abuo tupu ha agafe n'omumu asusu Bekee (AB). N'oge a kwa, di ka Jegede kwuru, umuaka ga-amatalari otutu okwu nkowa di n'asusu na amamihe n'usoro e ji akuzi AB. N'ihu nke a, Chomsky (1972) ruturu aka na Ngwa Mmata Asusu (LAD) kwuru na o di oke mkpa na nwata kwesiri ka o muo asusu nne nke bu AE (AM) nke a muniere ya n'ime ya. Mgbe nwata matara AE (AM) were ya na-amu AB, o naadi ka nwata ahụ anaghi eto eto na nka omumu asusu nne ma o buru na o mughi ya nke oma. O buladi nke o mutaturu o ga-echefu ha. N'ihu ya, Jegede (2012) wee kwuo uche ya si na ebe o bu na o na-ewe nwata ihe di ka afọ iri na abuo mgbe asusu nne ga-agba mgborogwu hienne n'ime ya, tupu nwata ahụ etokwa na mma mmuta, na o kwesiri ka ha gaa n'ihu n'omumu ihe n'asusu nne nke ga-ehiwe mmuta AE (AM) n'ezigbo ntola maka omumu AB.

Asusu o bula nke anaghi agu ma o bu muo anaghi ahia ahụ o nwuo. Mana mgbe a na-amu ya, ma na-akuzikwa ya, a ga-enweta ezi omumu asusu o bula. Nkuzi na omumu bu na klasị ka o na-

ewere onodu. Nkuzi bu uzọ e si enweta ezigbo mgbanwe n'akparamagwa nke a turu anya na nka omumu ihe ga-enye mmadu. Ebumumuche ya bu ka o nwee mmetuta n'ebe omu nọ iji mee ka ezigbo mgbanwe ahụ a turu anya n'akparamagwa ha nye aka n'ibi ezigbo ndu (Owuamanam, 2016). Nkuzi na omumu e jiri asusu epum wee kuzie na-enye aka akpulite nghota nwata banyere okwu ufodu tara akpu di na som. O bu site n'asusu ka o ji aghota okwu tara akpu ndi a ma chekwa echiche na ya. Na nchocha Kyeyune (2003), Salami (2008), Adetuyi na Jegede (2016) banyere nkuzi som na klasi e ji asusu abuo akuzi ihe gosiri na mmuta n'asusu epum na klasi ebe asusu abuo di na-arụ oru na Naijiria. Ha choputara na kama itinye n'oru usoro e weputara maka asusu abuo, mmuta agba ochie nke NPE okachamara na-atu anya ya, ha kpebiere onwe ha iwebata usoro asusu abuo maka nkuzi na omumu. Ebumunuche ha bu na iji asusu bekee n'ebe e nwere nkuzi n'asusu abuo anaghi enyecha nke oma ihe a choro na mmuta asusu nne. Ozọ kwa bu na o na-emekwa ka nwata ghara imekwa nke oma n'omuma akwukwo. Umuka angahị eme nke oma na Som n'ihu okwu ufodu ha amaghi mputara ha. O buru na iji asusu bekee na-enye umuka nsogbu na nghota na-akuzi Som, o bu ihe ziri ezi na a ga-ejikwa asusu nke ha ga-aghota wee turisire ha okwu ndi ahụ otu ha ga-esi aghota ha. O bu n'ihu ya ka Setati (1998) na Salami (2008) ji wee kwado ka e jiri asusu epum bu asusu mbu nwata matara wee gwako ya na asusu bekee wee kuziere ha Som. E mee otu a o ga-enyere umuka aka ighota osiso okwu ufodu tara akpu na nghota. Ha ga-enwe mmasi nke ukwu, juo ma zaakwa ajuju. Ha ga-enwe udo nke mmuo, ahumjumoyi, obi sara sara ma e jiri asusu epum akuziri ha ihe. Ya bu na nchocha ndi a niile kwenyesiri ike na asusu epum a gwakoro ya na asusu Bekee so na nka nkuzi mara mma maka omumu na nkuzi Som. N'ihu ya, nchocha a kwadoro nchocha ndi mbu mbu, igosiputa na asusu nne a gwakoro asusu bekee ga-enyere nwata aka imuta som n'ogo praimari nke anọ bu oppa praimari.

Nsogbu Nchocha

Som so n'otu ihe omumu di oke mkpa a na-amu n'uloakwukwo ugbo a malite n'Otakaakara ruo na Mahadum. Mana ka o siri di, ikuzi Som a nke oma otu nwata ga-esi aghota ya buzi nsogbu. N'otu aka ahụ kwa, omumu ya bukwa eshishi. Onodu ojo a di na nkuzi na omumu Som were buru ihe hiwere isi n'esimike nghota okwu ufodu tara akpu di na Som. Nke a kpata na otutu umu akwukwo (ma umuntakiri ma ndi okenye isiawo) na-ahuta ya ka sobjekt tara oke akpu n'omumu. Ndi nkuzi n'aka nke ha na-emekwa ka nsogbu ha bawanye uba site n'ajo nkuzi. Esimike omumu na nkuzi Som bukwa ozuru mba onu ma na-agbanyeghi esimike nghota ya, otu ihe kwere ewu na okuko nghota banyere ya bu na, o bu eziokwu na nkuzi na omumu ya siri ike mana o so n'isi sekpu nti n'agumakwukwo niile. O dighi koso o bu na nwata choro ime n'uloakwukwo di elu nke Som agaghi abata ya, tumadi nke metutara sayensi. Ihe kpata ya bu na Som na-eme ka uburu na echiche mmadu na-anu oku. Echiche na atumaro onye mere Som naakwu gidigbam tinyekwuo ma o buru na e ji asusu epum zulite ya. O bu sobjekt di oke mkpa na nwata ga-amata ma o choro ya ma o choghi tumadi o buru na ihu akwukwo ya chere na sayensi.

Egwu na ahụ omajijiji na-ejidekarị umu akwukwo oge o bu na o ruru imu Som na klasi. N'onodu di otu a, onye nkuzi na-abata ikuzi ya anaghi enwe mmasi n'ihu na umuka ewerela ihu mgaru chee onye nkuzi n'ihu nke ga-emekwa ka onye nkuzi jirikwa ahụ mgbakasi, obi ojo, olu ike, utari wee na-akuzi. O dighi onye ga-aghota ihe onye nkuzi na-akuzi ma isiokwu o naakuzi o di mfe ma o bu taa akpu abughi ihe ha choro imata. Som bu Som. O naghị enwe nke di mfe n'ime ha. O bu n'ihu ya ka Bishop (1997) n'ime Rio & Roo (2011) kwuru okwu ndi a:

Ọ bụrụ na m agwa ndị mmadụ na m na-azụ ndị nkuzi maasi, ha ana-ele m anya ka m abughị mmadụ. Ọ bụrụ na m asi na m na-enwe ọnụ site na maasi, ha eche na m na-anyị ara. Ozo kwa, ọ bụrụ na m asi na m ga-enyenwuru ha aka ka ha nwekwuo ọnụ, ha agaghị ekweta. Maasi bụrụ onye nkiti ita ahụhụ. Ọ bụ ihe na-ata mkpuruobi ahụhụ nke bụ na i ga-eche na ha ga-enwe mmasi ihu na e wepuru ya n'usoro agumakwukwo n'ulokwukwo mana ọ gaghi ekwe mee. Ha wee chee si na ọ di oke mkpa na nwata akwukwo ọ bula ga-amuriri ya, ma ọ burugodu na ha enweghi mmasi na ya, n'ihia na ọ diiri ha oke mkpa (ihuakwukwo 1)

Ya bụ, dika ndi okammuta nkuzi na omumu na ndi okaasusu, ọ di oke mkpa na a gakwara n'ihu n'ichọ ụzọ nchoputa aziza nye nhiaahụ di na nkuzi na omumu Sọm n'otu o siri metuta ogo ọ bula banyere agumakwukwo. Nke a bụ ụzọ iji kpochapu na ọ buladi sobjekt siri oke ike naekweghi ka a mụo. Iji tute ma wulitekwa mmuo na mmasi ha ihu Sọm n'anya, ndi okammuta asusu nakwa okammuta nkuzi na omumu kwesiri izuko wee kwekorita ma tuputa ezi usoro nkuzi ka mma iji nyere umuaka aka, nke ga-abara ha ezigbo uru. Ọ bụ n'ihia nke a ka e jiri nabata na praimari iji bekee kuzie Sọm ma tapia ya n'asusu epum nwata akwukwo iji mejuputa ihe Polisi kwuru banyere nkuzi na omumu n'ulokwukwo praimari di ka ọ di n'iwu na-achikwa agumakwukwo na praimari. Na nchocha ndi a, Setati (1998, 2002) kwuru na nkuzi Sọm na praimari ebe e nwere asusu abuo kwenyere na umuaka anaghi eme nke oma n'ihia enweghi nghota maka okwu ndi ahụ tara ha akpu na nghota. Ndinie omumu ndi di ka mwepu,, mmubawanye, okike, mgbako, dinomineto, , radiusu, sekomfurens, wdg ndi nke a na-apughi ikowata ma kuziekwa ha otu ha ga-esi ekwe nghota na bekee. Ọ bụrụ na iji asusu Bekee di ka asusu nkuzi naebute nsogbu n'omumu Sọm na klasi ngwakota asusu, ọ putara na a ga-achoputa ezi usa nye nsogbu nkuzi na omumu Sọm. Setati na Adler (2001), Setati (1998) Salami (2008) na Adetuyi na Jegede (2016) kwadoro iji asusu epum omu bu AE (AM) wee gwako asusu Bekee onu wee kuzie Sọm. Nchocha ndi a gosiputara asusu epum dika omaricha usoro nkuzi iji kuzie Sọm site n'itapia asusu Bekee gaa n'asusu epum. Site n'ihia nchoputa ndi a, nchocha a gbasoro ukpuru ndi nchocha ndi a mereri iji gosi n'ezie n'ezie iji asusu Bekee na asusu epum akuzi Sọm na-enyere umuaka aka imatawanye ihe a na-ako na ya nke metutara ogo mmuta ọ bula. N'ihia mperi a, iji asusu Bekee a gwakoro ya na asusu epum wee kuzie Sọm n'ulokwukwo praimari di n'okpuru ochichi Ezeagu nke di na Steeti Enugu ga-egbo nsogbu amaghi maasi. Ọ bụ usoro mara mma iji kuzie sobjekt ndi ozo kwa. **Mbunuche Nchocha**

Mbunuche izugbe nchocha a bu ichoputa ụzọ di iche iche a ga-esi jiri ngwakorita asusu Bekee na asusu Epum wee kuziere umuaka Sọm ka ha wee ghota ma mutakwa ya nke oma. Nchocha a ga-elebekwazi anya n'ihia ndi a:

1. Ichoputa etu ngwakorita asusu Bekee na asusu epum si emetuta umu akwukwo n'odide Sọm – mgbako, mwepu, okike, mmubawanye wdg.
2. Ichoputa etu ngwakorita asusu Bekee na asusu epum si emetuta mmasi umu akwukwo n'omumu Sọm n'ogo praimari
3. Imata metuta ejim asusu Bekee na asusu epum si emetuta akwukwo nwere na mmata nke oma umu akwukwo n'ihia omumu ndi ozo. **Uru Nchocha a Bara**

Ọ ga-enyere umuaka aka ighota osiso okwu ufodu tara akpu na nghota.

Ndi nkuzi kwenyere na ọ buri na ha ejiri bekee kuzie ma tapia ya n'asusu nne na umuaka gaesonye n'ihia a na-akuziri ha ma ghotakwa ya nke oma.

Ha ga-enwe mmasị nke ukwu, juo ma zaakwa ajuju. O di ebe ha aghotaghi, site n'iju ajuju ha aghota ya.

Ha ga-enwe udo nke mmuo, ahumjumoyi, obi sara sara ma e jiri asusu nne akuziri ha ihe. Ma onye nkuzi na nwata akwukwo agaghi enwe mgbakasi ahụ. **Ajuju Nchocha**

1 Kedu etu ngwakorita asusu epum na asusu Bekee si emetuta umuakwukw n'odide Som-mgbako, mwepu, okike, mmubawanye n'ogo praimari?

2 Kedu etu ngwakorita asusu epum na asusu Bekee si emetuta mmasi umu akwukwo n'omumu Som n'ogo praimari?

3 Kedu mmetuta ngwakorita asusu Bekee na asusu epum nwere na mmeta nke oma umu akwukwo n' ihe omumu ndi ozo?

Ntuleghari Agumagu

Asusu Bekee ewerela oke onodu di elu n'obodo a bu Naijiria, wee buruzia asusu izuzugbe n'ih na o bu asusu a na-asu na mba uwa niile. O bughi naani na o bu asusu mbiara chiwa kama ufodu mba na-asuzi ya di ka AE (AM) ebe ufodu na-amu ya di ka AB. Otutu mba ndi na-asu ya bu mba ndi mbiara chiwa – Britishi na-achi, nke ha gbalisiri ike ihu na ha gakwara n'ihu iji asusu bekee di ka asusu nkuzi n'ulokwukwo. Asusu Bekee bu otutu ihe nye Naijiria. O bu nkuzi, asusu gooment, sayensi na teknoloji, ahike, nchoputa, mmebe iwu, ndorondoro ochichi, azumahia wdg. Ya bu tupu mmadu amata nke oma ihe na-eme na gburu gburu ya ma n'ulo ma n'izuzugbe, onye ahụ ga-enweriri ike idi na-ekwukorita okwu na Bekee nke oma. N'ih na asusu Bekee ewerela onodu dika asusu izuzugbe, o burula obia ije enwe ula na Naijiria, wee ghazia asusu nkuzi n'ulokwukwo dum malite (n'Otaakara ugbo a) praimari elu wee ruo na Mahadum. Ma n'agbanyeghi na asusu Bekee agbaala nnukwu mgborogwu, e buliekwa ya oke elu na mbauwa niile tumadi na Naijiria n' ihe gbasara mmuta, asusu epum ka na-agbakwa mbo nke ya n' ihe gbasara aguede. Ngwakorita asusu bu ijiko asusu abuo otu oge akuzi ihe na klasi. O bu nka mkparita uka site n'otu asusu mafee n'asusu ozo. Ma o bu osusu asusu site n'otu asusu manye n'asusu ozo di iche na nke e jibu asu. Ya bu iji asusu abuo, n'ebe a, asusu Bekee na asusu epum – akuzi ihe na klasi. Onye na-agwakorita asusu na-eji asusu abuo. Ngwakorita a nwere ike buru n'etiti asusu epum abuo ma o bu n'etiti asusu epum na asusu Bekee, etu o siri metuta ederede a.

Ndi nkuzi ga-ejilnwa asusu abuo akuzi ihe otu oge. Ngwakorita asusu abuo bu ihe na-eme na mba o bu e nwere asusu abuo ma o bu karja. Iji asusu abuo otu oge akuzi ihe nwere ndi kwe na ndi ekweghi. Otutu ndi nkuzi ndi nwere nka isu asusu abuo ekweghi enwe mmasi iji asusu epum akuzi ihe na klasi. Ha kwuru na asusu Bekee bu asusu nkuzi na o bu ya ka ha ga-eji akuzi ihe na klasi di ka iwu NPE kwuru.

Adetuyi na Jegede (2016) kwara na iji udi usoro nkuzi a adabaghi na klasi ebe e nweghi igwe a gwara ogwa umuakwukwo na-asu igwe asusu ndi anaghi anucha asusu ahụ e ji akuzi ihe na klasi bu asusu epum ha. Ha sikwa na asusu epum a ga-ebute nsogbu n'ih na o bughi ha niile ga-erite erere n'usoro nkuzi ahụ. Ha wee kwukwa na o burukwari na a ga-eji asusu ngwakorita, na nwata o bu na na klasi ahụ ga-esiteriri n'otu ogbe asusu. Ha kwukwara na o buru na a gaagbaso usoro nkuzi ahụ, na onye nkuzi ga-akuzi ya ga-amariri asusu epum asu ka usoro ahụ wee mta

mkpuru. N'aka nke ozo, ndi kwadoro usoro nkuzi a bu ngwakọ asusu epum na asusu bekee siri na o nwere ike o buru ezigbo nka nkuzi ga-enyere umuaka aka na nghota ihe a na-akuziri ha.

Skiba (1997), Rio na Roo (2011) na Adetuyi na Jegede (2016) turu arọ si n'onodu ebe e ji udi usoro nkuzi a akuzi ihe bu ebe mmadu enweghi ike ikowali onwe ya nke oma. Nke a ga-eme onye ahụ gwakọ asusu abuo onu iji mee ka a ghara inwe nkwasị ma o bu oghere na nkata ahụ ma o bu nkuzi. Ha kwukwara na o na-enye aka ihu na nkuzi, okpukpa nkata gara were were enweghi nkwasị n'ohanaeze. Ha kwukwara na a na-eji ngwakọ asusu abuo ekwukorita okwu iji mee ka e nwee nghota n'ihe a na-akuzi ma nyefekwa mmuta n'aka ndi a na-akuziri ihe.

Adetuyi na Jegede (2016) kwukwara na ndi nkuzi kwadoro usoro nkuzi a na klasi na-eji ya akowa ihe ha na-akuziri umuaka ka ha wee ghota ma mutakwa ihe a kuziri nke oma. Ha kwukwara ozo na ojiji ngwakọ asusu abuo na-ewube nghota n'etiti ihe a maara wee ruo na nke a maghi

N'ikpeazu Rio na Roo (2011), kwuru si, na usoro nkuzi a ga-abu ezigbo nka nkuzi ma o buru na a gbasoro ya bu usoro nka nkuzi a nke oma.

Usoro Nchocha

Udi nchocha e ji mee nchocha a bu Sovee .Sovee bu udi nchocha onye nchocha ji achoputa echiche na atumatu ndi mmadu gbasara isiokwu nke metutara ndu mmadu. Isiokwu a metutara umu akwukwo na ndi nkuzi nke onye nchocha horo ufo ndi ga-abu ndi nnochite anya ndi ozo. Ali (2006) na Nworgu (2006) kwekoritara na nchocha Sovee dika nke e ji eme nchocha mgbe onugwu e ji eme nchocha buru ibu nke mere na ochocha ga-ahoro ma na-eserekwa ndi ga-anochite anya ndi ozo n'ihu na ochocha agaghi enwe ike gazuo ebe niile ndi o bu n'uche eme nchocha no. Ihe kpatara onye nchocha jiri were usoro a bu na o metutara ndi nkuzi na umu akwukwo onugwu ha buru ibu nke o ga-ahoro ndi nnochite anya ndi ozo.

Ebe Nchocha

Ebe a noro mee nchocha a bu n'okpuru ochichi Ezeagu nke di na Steeti Enugu. O bu ogbe isii mejuputara ya. Ha bu Owa, Umana, Obinofia, Umumba, Olo, na Oghe. Ezeagu nwere agbataobi di ka Udi, Amokwe, Nachi, Akiyi Umulokpa, Nsude, Eke na Ngwo. N'okpuru ochichi obodo a, o bu asusu nne ka a na-asu ebe ahụ. Ogbe ndi a dika n'ime ime obodo.

Ndi e jiri mee Nchocha/Onugwu Nchocha

Ndi e jiri mee nchocha a bu umu akwukwo praimari di nari abuo (200) 10% nnochite anya ndi praimari nke ano (4) di puku abuo (2000). E sitere n'onugwu ha di puku iri, nari ise na ise (10,505) wee sere ha. E sitekwara n'uloakwukwo praimari di iri asato na ano (84) wee sere uloakwukwo di iri abuo (20). E sekwaara ndi nkuzi mmadu (20) sitekwa n'uloakwukwo ndi a kwa. O bu usoro nsere nke no na nha tumbom tumbom ka onye nchocha ji wee mee nsere a. Ihe kpatara e jiri horo ndi praimari nke ano (4) bu na o bu na klasi a ka a turu anya na ndi nkuzi gaamalite iji asusu Bekee wee kuziwere umuaka ihe. Ya bu na ha bu transishonalu klasi - ebe ntala asusu Bekee na-amalite n'ebe asusu epum njedebere. E sitere na 'SPEB' State Primary Education Board, Audit and Statistical Unit, Ezeagu weta ya.

Ngwa Nchọcha

Ngwa nchọcha ndị ọchọcha jiri mee nchọcha a bụ ajuju ederede njumaza nke ọchọọ haziri n'onwe ya-maka nchọcha a bụ Ticha divayisid Teknik (TDT) nke a kpọrọ Njumaza Mmetuta Ngwakọ Asusu n'ikuzi Sọm n'ulọakwukwọ Praimari (NMNANIMUP). Ọchọcha ji ngwa ederede ajumaza wee naputa ọsịsa n'aka ndị nkuzi na umu akwukwọ. Nleta nsonye sokwa na ngwa ọchọọ ji n'ihia na ọ nọ na klasị ebe onye nkuzi na-akuzi Sọm eleta ka nkuzi si aga n'ulọakwukwọ ndị e ji mee nchọcha. Nleta nsonye a nyeere ọchọọ aka iji leta ka umuaka siri esonye nke ọma n'ihe onye nkuzi na-akuzi. Usoro a nyekwaara ọchọcha aka ihuta mbamuru iji asusu Bekee na asusu epum akuzi.

UsoroNwetalheNchọcha.

Ọchọọ jiri aka ya hazie njumazaa nke o kere ndị nkuzi na umu akwukwọ ma nakotakwa ha ka ọ ghara inwe nke furu efu. Ọzọ kwa, n'ihia obubu ibu mgbasa ebe onye nchọcha nwere otu onye nkuzi dika onye enyemaka n'ulọakwukwọ ndị ahụ dī n'ime nke ukwu o nweghi ike igazu n'ihia otite aka ha, ka ha buru ndi enyemaka ya ebe ndi ahū. Njumaza a ruturu aka etu ngwakorita asusu Bekee na asusu epum si emetuta umu akwukwọ n'odide Sọm dika -mgbakọ, mwepu, mmubawanye okike wdg, otu umuaka siri nabata ya bu usoro nkuzi a site n'inwe mmasi na ya iji ruo Sọm, nakwa iji otu usoro nkuzi ahū kwa wee muo ihe omumu ndi ozo.

Usoro Nhazị ihe a Chọputara

Ọ bụ asusu epum na asusu Bekee ka a chọputara, bụ asusu onye nkuzi ji akuzi Sọm na klasị ndi a hooro wee mee nchoputa. Ọ tuchara ma hazie mmetuta asusu abuo ndi a nwere na nkuzi na omumu Sọm. Ọ tulere mputara iji asusu abuo wee kuzie Sọm na klasị site n'iji ntucha firikwensi na pesenti nke mkpebi ya bu bido na pesenti iri ise (50%) gbagowe ka a nabatara na ntucha a, ebe ndi nwere o pekaa mpe pesenti iri ise (50%) bu nke a nabataghi na nchọcha a.

1. Ajuju Nchọcha nke mbu: Kedu etu ngwakorita asusu Bekee na asusu epum si emetuta umu akwukwọ n'odide Sọm-mgbakọ, mwepu, mmubawanye n'ogo praịmarị nke anọ?

Tebulu nke Mbu: Ọsịsa e nwetara n'ajuju nchọcha.

Mmetuta n'odide Sọm	Naanị Asusu Bekee	Naanị Asusu Epum	Asusu Bekee agwakoro Asusu nne	Mkpebi
mgbakọ	3(15%)	7(35%)	10(50%)	
mwepu	2(10%)	7(35%)	11(55%)	
okike	2(10%)	5(25%)	12(60%)	
mmubawa nye	3(15%)	6(30%)	11(55%)	

Nchọputa site n'usa ntucha ngwa mmuta e mere ebe a nke gbadoro ukwu na mmetuta ngwakorita asusu Bekee na asusu epum umu akwukwo ji dee Som na klasi. Ebe a ndi e jiri mee nchoputa di ndi nkuzi iri abuo (20). Ndi nkuzi ndi a zagbadoro ajuju maka mmetuta asusu nkuzi n'odide Som umu akwukwo na klasi. Ha kwetara na asusu mmetutara odide mgbakọ, mwepu okike, mmubawanye. Ndi nkuzi ndi kwetara na o bu naani asusu Bekee metutara uzọ Som anọ ndi a di mmadu atọ (3) maka mgbakọ nke putara pesenti iri na ise (15%), Mwepu ndi nkuzi abuo (2) nke putara pesenti 10%, okike mmadu abuo (2) nke putara 10% na mmubawanye ndi nkuzi atọ kwa nke putakwa pesenti iri na ise (15%). A biazie na ndi nkuzi ndi si na o bu naani asusu epum na-enwe mmetuta n'odide Som-mgbakọ di ndi nkuzi asaa (7) nke putara pesenti 35%, mwepu ndi nkuzi asaa (7) nke putakwa pesenti iri atọ na ise (35%), mmubawanye ndi nkuzi isii (6) nke putara pesenti iri atọ (30%). Ndi nkuzi kwenyesiri ike na ngwakota asusu Bekee na asusu epum nwere mmetuta n'odide Som umu akwukwo praimari nke anọ, etu o si gbasa mgbakọ, di ndi nkuzi iri (10) nke putara pesenti iri ise (50%), Mwepu di ndi nkuzi iri na otu (11) nke putara pesenti iri ise na ise (55%) ebe Mmubawanye wetara ndi nkuzi iri na otu kwa nke putara pesenti iri ise na ise (55%) kwa. Mkpebi bu na a nabatara ya n'ihia na o ruu ma gaferekwa pesenti iri ise (50%). Na nchikota, ngwakorita asusu Bekee na asusu epum nwere mmetuta n'odide Som umu akwukwo.

2. Ajuju nchocha nke abuo: Kedu etu ngwakota asusu Bekee na asusu epum si emetuta mmasi umu akwukwo n'omumu Som n'ogo praimari.

Tebulu nke Abuo: Etu ngwakota asusu Bekee na asusu Epum si emetuta mmasi umu akwukwo n'omumu Som.

Mmetuta mmasi umuakwukwo.	Naani Asusu Bekee	Naani Asusu Epum	Ngwakota Asusu Bekee na Asusu Epum	Mkpebi
Onuogu umu akwukwo	20(10%)	30(15%)	150(75%)	Nnabata
Onuogu ndi nkuzi	3(15%)	5(15%)	12(60%)	Nnabata

Tebulu nke abuo na-egosi ntucha data nke gbadoro ukwu n'ajuju etu ngwakorita asusu si emetuta mmasi umu akwukwo n'omumu Som. Ha niile di nari abuo (200). Ha niile zachara ajuju njumaza nke ochoo nakotachara. Tebulu ahụ gosiri umu akwukwo iri abuo (20) putara pesenti iri (10%) ndi zara na o bu naani asusu bekee na enwe mmetuta mmasi n'omumu Som umu akwukwo. N'otu aka ahukwa ka ndi nkuzi atọ (3) nke putara pesenti iri na ise (15%) kwadokwara na o bu naani asusu Bekee nwere mmetuta mmasi n'omumu Som umu akwukwo n'ogo praimari nke anọ. Ozọ dika ibe ya, tebulu a gosikwara umu akwukwo di iri atọ nke putara pesenti iri na ise (15%). Ndi nkuzi kwa n'onwe ha dikwa ise (5) nke putara pesenti iri na ise (15%) kwa. A biazie na ndi kwadoro mmetuta mmasi ngwakorita asusu, umu akwukwo ndi kwadoro ya di nari na iri ise (150) nke putara pesenti iri asaa na ise (75%) ebe ndi nkuzi di iri na abuo (12) nke putara pesenti iri isii (60%) kwadoro ngwakorita asusu na-enwe mmetuta mmasi n'omumu Som umu akwukwo. Na nchikota, ochoo choputara na ngwakorita asusu Bekee na asusu epum nwere mmetuta mmasi n'omumu Som umu akwukwo n'ogo praimari.

3. Ajuju nchocha nke atọ: Kedu etu ngwakorita asusu Bekee na asusu epum si emetuta mmeta nke oma umu akwukwo n'ihe omumu ndi ozo n'ogo praimari?

Tebulu nke Atọ: Etu ngwakorita asusu Bekee na asusu epum si emetuta mmeta nke oma umu akwukwo n'ihe omumu ndi ozo.

Mmetuta mmeta nke oma umu akwukwo	Naani asusu Bekee	Naani asusu epum	Ngwakorita asusu Bekee na asusu epum	Mkpebi
Onuogu ndi nkuzi	3(15%)	4(20%)	13(65%)	Nnabata
Onuogu umu akwukwo	10(5%)	30(15%)	160(80%)	Nnabata

Tebulu nke atọ gosikwara ntucha ochocha mere iji mata etu ngwakorita asusu Bekee na asusu epum si emetuta mmeta nke oma umu akwukwo n'ihe omumu ndi ozo. Nchoputa gosiri ndi nkuzi atọ (3) nke putara pesenti iri na ise (15%) nakwa umuakwukwo iri (10) nke putara pesenti ise (5%) bu ndi kwenyere na o bu naani asusu Bekee ka na-enwe mmetuta na mmeta nke oma umu akwukwo na sobjekt ndi ozo na praimari nke anọ n'uloakwukwo ndi ahụ e seere. O gosikwara ndi nkuzi anọ (4) ozo nakwa umu akwukwo iri atọ (30) nke pesenti ha bu iri abuo (20%) na iri na ise (15%) n'otu n'otu bu ndi kwenyekwara na o bu naani asusu epum na-enwe mmetuta mmeta nke oma umu akwukwo na sobjekt ndi ozo na praimari nke anọ n'uloakwukwo ndi a hooro. Ebe ozo buruzia ndi nkuzi di iri na atọ (13) putara pesenti iri isii na ise (65%) na umu akwukwo di otu nari na iri isii (160) putara pesenti iri asato (80%) bu ndi kwenyere n'ezie na ngwakorita asusu Bekee na asusu epum nwere mmetuta na mmeta nke oma umu akwukwo na sobjekt ndi ozo. Na nchikota, ochoo choputara na ngwakota asusu Bekee na asusu epum nwere nnukwu mmetuta na mmeta nke oma umu akwukwo na sobjekt ndi ozo, ha na-amu n'uloakwukwo.

Nkata Nchoputa

N'ebe a, nchoputa nchocha a gosiri na ngwakorita asusu Bekee na asusu epum nwere ezigbo mmetuta na nkuzi na omumu som n'uloakwukwo praimari. Nke a putara ihe na ndina naani asusu Bekee nakwa naani asusu epum. Pesenti ndi nkuzi na umu akwukwo ndi kwadoro naani asusu Bekee na asusu epum erughi 50% bu akara nnabata mkpebi. O bu na ndina ngwakorita asusu Bekee na asusu epum ka ya pesenti ruru 50% wee gbagowe nke akara nchocha nabatara. Malite na tebulu mbu ruo na nke atọ, ndina di na nkebi naani asusu Bekee bu 15%, 10%, 10%, 15%, tebulu nke abuo 10%, 15% nakwa nke atọ 15%, 5% gosiri na nkuzi, omumu na odide som hira umu akwukwo ahụ nke ukwu ma e jiri naani asusu Bekee kuzie ya, ndi nwekwara mmasi nakwa ndi kwadoro mmeta nke oma umu akwukwo. Ndina nke naani asusu epum n'otu aka ahụ kwa na-egosikwa na a ka-enwetụ nghota ma e jiri asusu epum wee kuzie som. Pesenti ndi nkuzi na umu akwukwo kwadoro asusu epum bu ndi a dika e deputara ha na tebulu: 35%, 35%, 25%, (30%); tebulu nke abuo 15%, 15%; tebulu nke atọ 20%, 15%. Na ndina ngwakota asusu Bekee na asusu epum, pesenti ha bu

tebulu nke mbụ: 50%, 55%, 60%, 55%: tebulu nke abụọ 75%, 60%, tebulu nke atọ bụ: 65%, 80%. Pesentị ndị a gosiri n'ezie na ngwakọta asụsụ bara uru nke ukwuu ma burukwa ezigbo nka nkuzi iji kuzie ma muokwa som nakwa ihe omumụ ndi ozo n'ogo prajamari. Ochọọ chọputakwara na mgbe o bula e jiri ngwakota asụsụ wee na-akuziri umuaka na-enwe obi sara sara, ahụ anaghị agbakasi ha, ha na-esonye n'ihe a na-akuzi. Ha uumma-aju onye nkuzi ajuju ma na-ajukwa onye nkuzi ajuju ebe ha naaghotaghị. Ochọọ chọputakwara na ha na-enwe onu mgbe onye nkuzi na-akuzi ya. Nke a kwadoro ihe Bishop (1997) kwuru na 'm si na m ga-enyenwuru ha aka ka ha nwekwuo onu, ha agaghị ekweta'. Mackenzie na Walter (2018) mere ka amata na umu akwukwo ejighi asusu epum nke ha na-asu n'ulo akuziri ihe na-akacha enwe nsogbu ighota isiokwu ihe a na-akuzi maka ya. Ihe di otu a na-ebutere umuaka odida akwukwo ya na ngughari klasi. Ozo kwa, Eze (2014), kwuru si na asusu kacha mma iji kuziere nwata ihe bu asusu epum n'ihu na o bu asusu mbu nwata na-anọ n'apataukwu nne ya amuta. Adetuyi na Jegede (2016) kowara na ndi nkuzi kwadoro usoro nkuzi a na klasi na-eji ya akowa ihe ha na-akuziri umuaka ka ha wee ghota ma mutakwa ihe a kuziri nke oma. Ha kwukwara ozo na ojiji ngwakọ asusu abuo na-ewube nghota n'etiti ihe a maara wee ruo na nke amaghị.

Na mmechi, ebe o bu na Fafunwa (1984) kwadoro iji asusu epum akuziri umuaka ihe site na nchocha o mere, o bu ihe ziri ezi ma o buru na e nomie ukpuru a o turu, o ga-enyere umu akwukwoaka n'agumakwukwo ha, tumadi umuaka ndi bi n'ime ime obodo mmepeanya aka eruchabeghi dika ebe e mere nchocha a,

Nchikota Nchoputa

Site na nchoputa nchocha a, ndi nkuzi a gbara ajuju njumaza kwenyere na asusu Bekee na asusu epum agwakotara onu na-eme ka umuaka mee nke oma na mmuta. N'ihu ya, otutu umuaka nwetara nnukwu akara n'ihe ha dere na klasi nakwa nke kontinusu assesimentị n'ihu na e ji otu nka nkuzi ahụ wee kuzie sobjekt ndi ozo dika Tebulu nke atọ na-egosiputa. Nchikota ntucha tebulu ahụ na-akowa na 65% ndi nkuzi na 80% umu akwukwo na-akowa na mmuta na-abawanye uba site n'iji ngwakọ asusu Bekee na asusu epum akuzi sobjekt o bula. Ndi nkuzi kwughere anya na nka nkuzi asusu abuo otu oge na-eme ka umu akwukwo ghota nke oma okwu ufodu tara akpu na imekwa umuaka inwe mmasi na onu mgbe a na-akuziri ha som. Onye ochocha choputara ma detuokwa nke a. Ndi nkuzi di ka onye ochocha choputara kuziri nke oma, ihe ha kuziri gara were were. Umuaka n'aka nke ha sonyekwara na ihe omumu, juokwa ma zaakwa ajuju. Nke a mere ka ndu batakwara na klasi onye nkuzi ma dikwa utu. O buru na a si na igwakọ asusu onu wee kuzie ihe bu nka nkachamma iji kuzie ihe karja naani asusu Bekee, a gaghi asi na mmadu kwuhiere onu ma o bu kwujoro. Ebe udi nka nkuzi a na-enyere umuaka aka ha anoro juu na-esonye onye nkuzi, o ga-enyekwara onye nkuzi aka ilekota ma kpokotakwa klasi ma meekwa ka udo dikwa na klasi. O na-ewepu ahụ mgbakasi ma nweta ezi mmekorita na nkwekorita nke gara were were na klasi nakwa n'etiti ndi nkuzi na umu akwukwo.

Nchikota

Site na nchocha, o kwere ka a ghota na anyi bizi n'awa ebe ngwakota asusu, bu okwu a kpu n'onu. Ihe na-eme n'uloakwukwo ohanaeze di iche n'ihe e kwuru na NPE. O bu n'ihu na ma ndi nkuzi na umu akwukwo anaghị aghotaha asusu nkuzi nhatanha. Mma mmuta n'isu asusu bu inwe ike iji asusu n'uzo kwesiri n'otutu uzo. Ndi nkuzi na umu akwukwo na-asu asusu abuo nwere ike iji asusu abuo ndi a n'otu oge wee mezue mma mmuta isu asusu. Nchocha a nakwa nchocha ndi ozo nyere dika ihe mbido aka gosi na ngwakotita asusu na-akwado mmata nke oma na mmuta n'ihu na o na-enweta mgbakwunye ogiga n'ihu na-abughi iwepu na nke a mutara. Nchoputa a ga-emeghere

ndị nchọcha na ndị ngalaba ihe ọmụmụ lingwistik na kedukeshon ka ha lebanye anya mbamuru di n'iji asụsụ abụọ otu oge e me nkuzi na ọmụmụ n'ụlọakwụkwọ praịmarị di na Naijiria. Ụdị nka nkuzi a na-akwalite ezi nkuzi na ọmụmụ ihe. N'ihia ya, Rio na Roo (2011) wee na-akpọ oku ka e nye ndị nkuzi nkwaado iji nka asụsụ abụọ na-akuzi ihe ebe a chọputara na ọ na-akwalite ezi nkuzi na ọmụmụ sọbjekt niile na-abughị naanị sọm. Nchọcha a tunyere ndị nkuzi elo n'uzọ a ga-eji kwalite ezigbo usoro na nkuzi na ọmụmụ. N'ihia na iji asụsụ epum wee kuziere nwata ihe bụ ezigbo usoro nke na-enweta ezi mmekọrịta nke klasị nakwa nkamma ụzọ ndị nkuzi nyefee mmụta n'aka ụmụaka ndị praịmarị ndị nta ma ndị ukwu, n'ihia na ha na-ahụta asụsụ epum ka ọ bụ ara nne ha ka ha na-anụ

Edensibịa

Aboderin, M. (2012). *Children Should Learn Mother Tongue First*. Retrieved June 2013 from file:///c:/users/user/desktop/EDU%20FOR%ALL/CHN.

Ademowo, A.J. (2016). *Indigenous Languages and the Development Question in Africa*. International Journal of History and Cultural Studies, 2(1).

Adetuyi, C.A. & Jegede, O.O (2016). *Language in Education Policy: The Reality of Teachers Language Choices*. Journal of Capital Development in Behavioural Sciences, 4(1) 1-17.

Adetuyi, C.A. (2012). *Functional Literacy as Agents of Effective Change in Nigeria after the Golden Jubilee*. African Journal of Educational Research and Development 5(3), 100106.

Adetuyi, C.A. (2015). *Relevance of Bilingualism in Adult Learners' English Language Development*. International Journal of Literacy Education. University of Ibadan, 7(1).

Adler, J. (2001). *Teaching Mathematics in Multilingual Classroom*. Dordrecht. The Netherlands: Kluwer Academic Press.

Akinnaso, F.N. (1993). *Policy and Experiment in Mother Tongue Literacy in Nigeria*. International Review of Education, 39, 255-285.

Chomsky, N. (1972). *Language and Mind*. Enlarged. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Eze, P.J. (2014) Odumodu's Odyssey

Fafunwa, B. (1983). *Yoruba in Education*. In Afolayan, A. (ed) *Yoruba Language and Literature*. Ibadan: UIP/UPL.

Federal Republic of Nigeria, (2004). National Policy on Education. Lagos: NERDC.

Hornby, S. (2005). *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Seventh Edition. Oxford University Press.

- Jegede, O.O (2011). *Code Switching and its Implications for Teaching Mathematics in Primary Schools in Ile-Ife Nigeria*. Journal of Education and Practice, 2(10), 41-54.
- Jegede, O.O (2012). *Roles of Code Switching in Multilingual Public Primary Schools in Ile-Ife*. American Journal of Linguistics, 1(3), 40-46.
- Kyeyune, R. (2003). *Challenges of Using English as a Medium of Instruction in Multilingual Contexts: A View from Ugandan Classrooms*. Languages, Culture and Curriculum 16(2), 173-184.
- Mba, B.M. (2012). *Language Policy. Mother Tongue Education and the Role of the Nigerian Language Teacher in Language Education*. Journal of Education and Practice. 3, 48-54.
- Myers-Scotton, C. (2006). *Multiple Voices: An Introduction to Bilingualism*. United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Nnachi, R.O. (2018). *Effective Cognitive Processes among Nigerian Children: A Route to National Development*. An Inaugural lecture delivered at Abia State University, Uturu.
- Nwigwe, N. (2017). *Mwulite Nka Okwukwu Nye Ụmụ akwukwọ na-amụ Igbo dị ka Asụsụ epum (Igbo L) Ntuta aro ụfọdu*. Journal of Linguistics, Language and Culture. 4(1) 116-125.
- Olaoye, A.A. (2013). *The Role of Indigenous Language in National Development: A Case Study of Nigerian Linguistic Situation*. International Journal of Applied Linguistics and English Literature, 2(3).
- Owuamanam, C.N. (2016). *Language Provisions of National Policy on Education and the Educational Technology for Effective Teaching of Nigerian Languages*. A Journal of the National Institute for Nigerian Languages. Abia: NILAS 3(2).
- Rio, S. & Roo, S. (2011). *Language and Mathematical Proficiency: A Case Study for Language Liberalization in Mathematics Classes*. Journal of Nigerian Languages and Culture. 13(2), 89-104.
- Salami, L.O. (2008). *It is Still Double take: Mother Tongue Education and Bilingual Classroom Practice in Nigeria*. Journal of Language, identity and Education, 6(4), 1-23.
- Setati, M. & Adler, J. (2001). *Between Languages and Discourses: Code Switching Practices in Primary Classrooms in South Africa*. Retrieved March 19, 2008 from www.multilingual.matters.netile/016/0128/le0160128.pdf.
- Setati, M. (1998). *Code-Switching and Mathematical Meaning in a Senior Primary Class of Second Language learners*. For the Learning of Mathematics. 18(1), 34-40.
- Setati, M. (2002). *Researching Mathematics Education and Language in Multilingual South Africa*. Retrieved April 28, 2008, from <http://math.coe.uga.otu/tme/v12n2/v12n2.setati.pdf>.
- Skiba, R. (1997). *Code Switching as a Countenance of Language Interference*. The Internet TESL Journal 3, 10 <http://www.itesli.org/articles/skiba.code.switching>.

SPEB (2019). State Primary Education Board. Statistical Unit. Ezeagu.

UNESCO, (2003). *Education in a Multilingual World. UNESCO Educational Position Paper*. Paris: UNESCO. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/image/10012/001297/129728e.pdf>.

UNESCO, (2008). *Mother Tongue Instruction in Early Childhood Education: A Selected Bibliography*. Paris: UNESCO.

UNESCO, (2013). Mother Tongue Education and Books: Celebration International Mother Language Day. Retrieved from <http://www.unesco.org/new/en/kathmandu/about-this-office/singleview/news/mother.tongue.education.and.books.celebration.international.mother.language.day/>